

Дарина Миколаївна ГЕРАСИМЕНКО,

студентка 2 курсу юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Науковий керівник: Тихонова Олена Вікторівна,

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри економічної безпеки Національної академії внутрішніх справ, Київ, Україна

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ КОРУПЦІЙНИХ ЗАГРОЗ

Корупційні прояви почали з'являтися в Україні не сьогодні і не вчора. Історія цього згубного для держави явища досить тривала. Але корупція притаманна не лише нашій державі, – напевно, немає жодної країни світу, де вона повністю подолана. Хоча в кожній країні зазначені прояви детермінують різні фактори, специфіка яких формується в залежності від соціально-економічних умов розвитку у певний період часу.

Одним з основних факторів корупції в Україні на сучасному етапі є стійкість традицій і звичок. Наприклад, традиція вирішувати переважно більшість питань з посадовцями або службовими особами за допомогою корупційних схем. Хоча здебільшого це можна легко вирішити за звичайною (правовою) схемою. Така ситуація зумовлює існування корумпованих зв'язків з політичним істеблішментом, що, як зазначають дослідники, «...призводить до розмивання морально-правових основ соціальної держави, до правового нігілізму значної частини чиновників, співробітників правоохоронних органів, а також до масового розповсюдження протиправних норм поведінки» [1, с. 318].

Іншою детермінантою корупційних загроз в сучасній Україні є значне перевищення «ціни виконання закону» (законоступності поведінки) над «ціною нелегальності» та «ціною ухилення від покарання» (наприклад, надання неправомірної вигоди) [1, с. 297]. Адже людина стає злочинцем не тому, що її мотивація відрізняється від мотивації інших людей, а тому що, проаналізувавши витрати і вигоди від своїх дій, вона робить інші висновки, які впливають на прийняття рішень: оцінює в межах своїх інформаційних можливостей всі шанси й обирає ту дію, яка забезпечить їй за найменших витрат і, насамперед, за найменшого ризику покарання найбільшу особисту вигоду [2]. Прикладом цього є тотальне поширення в суспільстві корупції, яке призводить до того, що особи, залучені до господарської діяльності, зокрема фінансової, для набуття можливості її проваджувати зазнають «витрати доступу» та «витрати функціонування», тобто сплачують окремим функціонерам за реєстрацію, отримання дозволів, ліцензування та подальше провадження діяльності без прискіпливої уваги з боку контролюючих органів. І хоча сьогодні набувають свого поширення центри адміністративних послуг, все одно залишається ситуація, коли значно простіше організувати та провадити господарську діяльність «у тіні». Приймаючи рішення про надання неправомірної винагороди, особа оцінює потен-

ційні втрати внаслідок притягнення її до відповідальності та втрати, які можуть виникнути при здійсненні діяльності без «сторонньої допомоги» (витрати часу та неможливість розв'язати проблему на підставі закону – безнадійність ситуації) [3].

Для усунення зазначеної суспільної деформації держава має діяти таким чином, щоб створити умови, за яких протиправна поведінка була б незручною або менш вигідною за правомірну. Слід погодитись з С. М. Іншаковим у тому, що досягти зазначеного можливо двома шляхами: створення можливостей для нормального (і навіть привабливого) способу життя в межах правомірної поведінки та встановлення моральних і правових заборон, а відповідно, й загроз покарання [4]. Зважаючи на те, що заборон у сучасному суспільстві, принаймні правових, встановлено вже достатньо, необхідно приділяти увагу забезпеченню саме привабливості правомірної поведінки та вихованню суспільного неприйняття порушень у фінансовій сфері. До цього необхідно додати третій шлях – забезпечення суворого дотримання вимог закону всіма верствами населення. Саме поєднання всіх трьох складових забезпечить неготовність особи до злочинної поведінки, принаймні на непрофесійній основі.

Ще однією детермінантою корупційних загроз в українському суспільстві є толерантність суспільства до окремих протиправних виявів. І йдеться не лише про «допустимість» вирішення окремих справ поза правовим полем. Так, сьогодні суспільство доволі толерантно ставиться до ухилення від сплати податків. Водночас поширення і прийняттям є ухилення від оподаткування як з боку юридичних, так і фізичних осіб, наприклад, здавання в оренду житлових приміщень та не відображення цього факту у відповідних деклараціях. Ще одним прикладом позитивного ставлення суспільства до протиправних виявів є підтримання членами суспільства неформальної зайнятості, тінізації заробітних плат – ставлення з порозумінням до сплати заробітної платні за рахунок необлікованих доходів та без належного оформлення відповідних бухгалтерських документів, здійснення тіншової підприємницької діяльності тощо. Зазначені фактори створюють сприятливі умови для тінізації економічних процесів та розповсюдження корупційних проявів.

Одним з головних факторів, який сприяє такій толерантності суспільства, є усвідомлення судових прецедентів щодо вирішення справ, які стосуються вчинення злочинів у фінансовій сфері. У судових

ви́роках у справах щодо ухилення від сплати податків непоодинокими є випадки звільнення від кримінальної відповідальності внаслідок акта амністії, навіть якщо державі було заподіяно шкоду у великих розмірах (наприклад, близько 1 млн грн), навіть без її відшкодування. Така позиція суддів нівелює думку про невідворотність покарання та сприяє формуванню уявлення про можливість уникнення покарання. «Ілюзія безкарності» призводить до проникнення певних протиправних (тіньових) явищ в усі сфери суспільного життя. І чим більша кількість злочинів залишиться без належного державного реагування, тим більше громадян будуть впевнені у власній безкарності за вчинення протиправного діяння. Тому слід визнати справедливості позиції західних кримінологів, за переконанням яких, якщо виявиться, що чиновники та державні установи примирюються з наявністю «білокомірцевої» злочинності, стане значно складніше переконати громадян бути чесними.

Список бібліографічних посилань

1. Баланда А. Л. Соціальні детермінанти національної безпеки України: монографія. Київ: НБУВ, 2008. 461 с.
2. Мельничук Т. В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньоекономічній сфері: монографія. Одеса: Фенікс, 2010. С. 98.
3. Тихонова Е. Особенности причин и условий совершения преступных деяний против финансовой безопасности. *Юстиция Беларуси*. 2014. № 2 (143). С. 68–70.
4. Иншаков С. М. Исследование преступности. Проблемы методики и методологии: монография. М.: Юнти-Дана; Закон и право, 2012. С. 250.

Іншим фактором, який зумовлює толерантність суспільства до зазначених протиправних ви́явів, є суспільна думка, що соціальна справедливість відсутня в українському суспільстві та в суспільному житті загалом, адже більшість опитаних вважає, що основною запорукою збагачення є хитрість, жорстокість, байдужість до людей, зневажання державних та суспільних інтересів.

Таке ставлення призвело до ситуації, коли в сучасному українському суспільстві девіація у сфері службової діяльності є нормою, а традиційні моральні імперативи замінені сурогатами, які виникли на моралі правопорушників. Такий стан не є новиною, адже ще в минулому столітті відомий кримінолог Е. Сатерленд наголошував, що правила моралі кристалізуються в законі та кожен акт виконання закону сприяє зміцненню моралі. Закони, що діють стосовно осіб у «білих комірцях», які приховують характер їх діяльності, не надто ефективні у зміцненні норм моралі, порівняно з іншими законами.

Одержано 17.02.2017